

# PRAVO KONKURENCIJE EU

**Vuk Radović, PhD, Mag. iur., LL.M.**  
profesor Pravnog fakulteta Univerziteta u Beogradu

# PRAVO KONKURENCIJE

---

## Tri stuba prava konkurencije:

- 1) ZLOUPOTREBA DOMINANTNOG POLOŽAJA
- 2) RESTRIKTIVNI SPORAZUMI
- 3) KONTROLA KONCENTRACIJA

## Četvrti dodatni stub:

- 4) DRŽAVNA POMOĆ

# ZLOUPOTREBA DOMINANTNOG POLOŽAJA

## Tri elementa:

- 1) RELEVANTNO TRŽIŠTE
- 2) DOMINANTAN POLOŽAJ
- 3) ZLOUPOTREBA DOMINANTNOG POLOŽAJA

# ZLOUPOTREBA DOMINANTNOG POLOŽAJA

## 1. RELEVANTNO TRŽIŠTE

- **dominacija na konkretnom tržištu**
- **načelo relativiteta dominacije**
- **najjednostavnija opcija – da zakonodavac precizira (retko)**
- **dva aspekta definisanja:**
  1. **STVARNO DEFINISANJE RELEVANTNOG TRŽIŠTA**
  2. **PROSTORNO DEFINISANJE RELEVANTNOG TRŽIŠTA**

# ZLOUPOTREBA DOMINANTNOG POLOŽAJA

## STVARNO DEFINISANJE RELEVANTNOG TRŽIŠTA

- **na osnovu suštinskih karakteristika**
- **zamenljivost na strani tražnje**
  - prilagođavanje kupaca
  - obuhvata sve proizvode i/ili usluge koje razumno potrošaču služe za pokrivanje jedne potrebe, a koje on posmatra kao međusobno zamenljive
  - test hipotetičkog monopoliste (test malog ali značajnog trajnog povećanja cene)
- **zamenljivost na strani ponude**
  - prilagođavanje proizvođača

# ZLOUPOTREBA DOMINANTNOG POLOŽAJA

---

## PROSTORNO DEFINISANJE RELEVANTNOG TRŽIŠTA

- **postavljanje teritorijalnih granica stvarno definisanom relevantnom tržištu**
- **teritorija na kojoj postoje isti ili slični uslovi konkurencije, a koji se bitno razlikuju od uslova na susednim teritorijama**

# ZLOUPOTREBA DOMINANTNOG POLOŽAJA

- „Zabluda u slučaju Celofan“
- Nintendo slučaj

## ZAKLJUČAK:

- diskrecija
- posledice šireg definisanja
- posledice užeg definisanja

# ZLOUPOTREBA DOMINANTNOG POLOŽAJA

## 2. DOMINANTAN POLOŽAJ

- nije sam po sebi zabranjen
- ko ga nema ne može ni da ga zloupotrebi
- 1) Specijalizovani propisi
- 2) Opšti pojam
  - složena analiza
  - materijalnopravna pretpostavka odgovornosti za delo zloupotrebe
  - Šta obuhvata?
    1. NEMA KONKURENCIJE
    2. BEZNAČAJNA KONKURENCIJA
    3. ZNAČAJNO BOLJI POLOŽAJ U ODNOSU NA KONKURENCIJU

# ZLOUPOTREBA DOMINANTNOG POLOŽAJA

- **ESP: „poseduje takvu ekonomsku snagu koja mu omogućava da predupredi delotvornu konkurenciju na tržištu time što mu ona daje moć da se u znatnoj meri ponaša nezavisno od konkurenata, kupaca, i, u krajnjoj liniji, potrošača“**
- **ekonomska nauka: tržišna moć (snaga)**
- **kombinacija različitih faktora**
- **faktori tržišne moći:**
  - 1) **TRŽIŠNO UČEŠĆE**
  - 2) **BARIJERE ULASKU**
  - 3) **SNAGA KUPCA**

# ZLOUPOTREBA DOMINANTNOG POLOŽAJA

## TRŽIŠNO UČEŠĆE

- **uticaj na tržišnu moć nije linearan**
- **asimetričan indikator**
- **mali tržišnu udeo**
- **veliki tržišni udeo (40%) – oboriva pravna pretpostavka**
- **bitni su i tržišni udeli konkurenata**
- **Čime se meri tržišno učešće? (prihodi, rezerve, proizvodni kapaciteti, smeštajni kapaciteti...)**
- **rok posmatranja (duži period – 2 godine)**

# ZLOUPOTREBA DOMINANTNOG POLOŽAJA

## BARIJERE ULASKU

- **onemogućavaju dolazak nove konkurencije**
- **više barijere – manja verovatnoća novih ulazaka – veća verovatnoća postojanja dominantnog položaja**
- **niske barijere – lak ulazak – snažan konkurentski pritisak**
- **postoje ako usled dizanja cene iznad kompetitivnog nivoa novi konkurenti nisu privučeni**
- **pravne i administrativne barijere, zakonski monopoli, dozvole**

# ZLOUPOTREBA DOMINANTNOG POLOŽAJA

## SNAGA KUPCA

- **snažan kupac raspolaže moćnim oružjem**
- **efekat disciplinovanje**
- **naročito ako je kupac država**

## CENE I PROFIT

# ZLOUPOTREBA DOMINANTNOG POLOŽAJA

## KONCEPT KOLEKTIVNE DOMINACIJE

- **zloupotrebu može učiniti „jedno ili više preduzeća“**
- **indicija: društva povezana ekonomskim vezama koje omogućavaju da se ponašaju nezavisno u odnosu na konkurente, kupce i potrošače**
- **nije adekvatno objašnjen**
- **pravna nesigurnost**

# ZLOUPOTREBA DOMINANTNOG POLOŽAJA

## 3. ZLOUPOTREBA DOMINANTNOG POLOŽAJA

### čl. 102 UFEU

„Svaka zloupotreba dominantnog položaja na unutrašnjem tržištu ili na njegovom značajnom delu od strane jednog ili više učesnika na tržištu zabranjuje se kao nespojiva sa unutrašnjim tržištem ukoliko može uticati na trgovinu između država članica. Ta zloupotreba se, naročito, može sastojati u:

- a) neposrednom i posrednom nametanju nepravičnih kupovnih ili prodajnih cena ili drugih nepravičnih uslova poslovanja;
- b) ograničavanju proizvodnje, tržišta ili tehničkog razvoja na štetu potrošača;
- c) primeni različitih uslova poslovanja na jednake transakcije sa drugim poslovnim partnerima, dovodeći ih time u lošiji položaj u odnosu na konkurenciju;
- d) uslovljavanje zaključenja ugovora prihvatanjem dodatnih obaveza od druge strane, koje po svojoj prirodi i trgovačkim običajima, nisu u vezi sa predmetom tih ugovora.“

# ZLOUPOTREBA DOMINANTNOG POLOŽAJA

- **dozvoljeno je nedominantnom, a nedozvoljeno dominantnom**
- **naročita odgovornost dominantnih društava**
- **isključivo objektivna koncepcija**
- **kontroverzna primena – dva tipa grešaka**
- **restriktivni sporazumi v. zloupotreba dom. položaja**
- **exempli causa navedene najznačajnije zloupotrebe**
- **dve vrste zloupotreba:**
  1. **EKSPLOATATIVNE – prema potrošačima**
  2. **ELIMINATORNE (EKSKLUZIONE) – prema konkurentima**

# ZLOUPOTREBA DOMINANTNOG POLOŽAJA

## 1. NAMETANJE NEPRAVIČNIH CENA

- nije u razumnoj srazmeri sa ekonomskom vrednošću proizvoda
- nesrazmeran ceni konkurentskih proizvoda
- prvo se utvrđuje da li je prekomerna, a onda da li je nepravična

## 2. NAMETANJE DRUGIH NEPRAVIČNIH USLOVA POSLOVANJA

- nepostojanje kvantitativnih parametara

# ZLOUPOTREBA DOMINANTNOG POLOŽAJA

## 3. PREDATORSKO FORMIRANJE CENA

- **cilj: eliminacija konkurenata**
- **snižavanje cena ispod sopstvenih troškova (osvajačke cene)**
- ***US v. Standard Oil* – odstupanje od normalne poslovne prakse**
- **pretpostavke: više izvora finansijskih sredstava od konkurenata, zaštićen je barijerama za ulazak na tržište, veća verovatnoća da će gubici biti nadoknadjeni**
- **moгуćnost za stvaranje pogrešnih podsticaja**
- ***American Tobacco* случај**
- ***American Airlines* случај**

# ZLOUPOTREBA DOMINANTNOG POLOŽAJA

## 4. CENOVNA I DRUGA DISKRIMINACIJA

- različita cena se nudi različitim potrošačima
- uobičajena praksa i u najvećem broju slučajeva dovodi do uvećanja ekonomske efikasnosti
- najčešće su razlozi legitimni
- platforma za pretraživanje hotelskog smeštaja Orbitz korisnicima Eplovih računara Mek

## 5. ODBIJANJE POSLOVANJA

- američka doktrina o neophodnim postrojenjima

# ZLOUPOTREBA DOMINANTNOG POLOŽAJA

## 6. POPUSTI ZA LOJALNOST

- **popusti za lojalnost u vertikalnim relacijama**
- **u efektima uvodi ekskluzivnost prodaje**
- **„Ako sve svoje potrebe za nabavkom proizvoda A zadovoljavaš kod mene, dobićeš popust po svakoj kupljenoj jedinici, što ne bi važno u okolnostima gde bi proizvod nabavljao od drugih dobavljača.“**
- **cilj: da vežu kupca garantujući mu nagradu za lojalnost**
- **primer: kompanija Mišlen odobravalala selektivne popuste dilerima guma za teretna vozila**

# ZLOUPOTREBA DOMINANTNOG POLOŽAJA

## 7. VEZANA PRODAJA

- **uslovljavanje kupovine jednog proizvoda kupovinom drugog proizvoda istog proizvođača**
- **u mnogim situacijama uvećava ekonomsku efikasnost**
- **može da dovede do eliminisanja konkurencije**
- **dominantan položaj na jednom tržištu koristi za sticanje dominantnog položaja na drugom tržištu**
- **slučaj Microsoft (Windows – Internet Explorer i Windows Media Player)**
- **Slučaj Hilti (heft mašine – šanžeri i municija)**

# RESTRIKTIVNI SPORAZUMI

---

- sporazumi između učesnika na tržištu koji za cilj ili posledicu imaju značajno ograničavanje, narušavanje i sprečavanje konkurencije na relevantnom tržištu
- generalna zabrana restriktivnih sporazuma
- sankcija: ništavost sporazuma

# RESTRIKTIVNI SPORAZUMI

## SPORAZUM KAO PREDUSLOV

- ❖ saglasnost volja izražena u bilo kom obliku
- ❖ forma je nevažna sve dok se nesumnjivo može utvrditi namera stranaka
- ❖ irelevantna punovažnost sporazuma po nacionalnom pravu
- ❖ „pisani ili usmeni dogovori, sporazumi, ugovori, pojedine odredbe ugovora, izričiti ili prećutni dogovori, usaglašena praksa, kao i odluke udruženja učesnika na tržištu“

# RESTRIKTIVNI SPORAZUMI

## Usaglašena praksa

- npr. ujednačavanje cena (cena benzina na benzijskim stanicama) – indicija da postoji sporazum
- prvi put primenjen u slučaju Dajstafs (devet proizvođača boja iz različitih država)
- sastoji se u „praktičnoj saradnji“
- odsustvo spontanosti ( $\neq$  paralelizma u ponašanju)
- objektivan element (paralelizam u ponašanju) + subjektivan element („susret misli“, „mentalni konsenzus“)
- teško dokazivanje

# RESTRIKTIVNI SPORAZUMI

---

## Odluke udruženja

- komore, granska ili profesionalna udruženja...
- institucionalna forma saradnje
- poštovanje odluka (preporuka) udruženja
- prikriva se dogovor

# RESTRIKTIVNI SPORAZUMI

---

## CILJNA ILI POSLEDIČNA OGRANIČENJA KONKURENCIJE

- ❖ horizontalni i vertikalni sporazumi
- ❖ sporazumi sa ciljnim i sporazumi sa posledičnim ograničenjima konkurencije
- ❖ pravni značaj

# RESTRIKTIVNI SPORAZUMI

## Horizontalni restriktivni sporazumi

- ❖ karteli (*hardcore* ograničenja)
- ❖ najznačajnije vrste:
  - 1) sporazumi kojima se utvrđuju cene
  - 2) sporazumi kojima se ograničava ponuda
  - 3) sporazumi o podeli tržišta
  - 4) sporazumi o izigravanju javnih nadmetanja
- ❖ ostali horizontalni sporazumi

# RESTRIKTIVNI SPORAZUMI

## Vertikalni restriktivni sporazumi

❖ najznačajnije vrste:

- 1) cenovna ograničenja (određivanje prodajne cene)
- 2) kvantitativna ograničenja
- 3) sporazumi kojima se nameću ograničenja u pogledu ekskluzivnosti

# RESTRIKTIVNI SPORAZUMI

## IZUZEĆA OD ZABRANE RESTRIKTIVNIH SPORAZUMA

- ❖ zabrana nije apsolutna
- ❖ izuzeća:
  1. GRUPNA IZUZEĆA
  2. POJEDINAČNA IZUZEĆA
  3. SPORAZUMI MALOG ZNAČAJA

# RESTRIKTIVNI SPORAZUMI

---

## 1. GRUPNA (KOLEKTIVNA, BLOK) IZUZEĆA

- **na osnovu opšteg akta (EU – Regulation)**
- **kategorije sporazuma kod kojih pozitivna dejstva nadilaze negativna**
- **automatsko izuzimanje ako ispunjava uslove**
- **prednosti**
- **pogodan samo za tipične sporazume**

# RESTRIKTIVNI SPORAZUMI

---

## 2. POJEDINAČNA IZUZEĆA

- **EU – napušten mehanizam pojedinačnih izuzeća (2004)**
- **razlozi**
- **sistem samovrednovanja sporazuma**
- **negativne strane**
- **ranije rešenje (do 2004. godine) je i sada prihvaćeno u najvećem broju država**

# RESTRIKTIVNI SPORAZUMI

Opšti uslovi za izuzimanje od zabrane:

- 1) unapređenje proizvodnje ili prometa, ili podsticanje tehničkog ili ekonomskog napretka
  - 2) pravičan deo koristi pripada potrošačima
  - 3) ograničenja koja se nameću učesnicima na tržištu neophodna su za postizanje cilja sporazuma
  - 4) konkurencija na relevantnom tržištu ili njegovom bitnom delu nije u potpunosti isključena
- uslovi su kumulativni

# RESTRIKTIVNI SPORAZUMI

---

Postupak odobravanja pojedinačnog izuzeća (CG)

- ❖ **zahtev učesnika sporazuma**
- ❖ **teret dokaza na podnosiocu zahteva (ne važi kod blok izuzeća)**
- ❖ **rešenje o izuzeću (120 dana)**
- ❖ **period odobravanja se na period od pet godina uz mogućnost produženja**

# RESTRIKTIVNI SPORAZUMI

## 3. SPORAZUMI MALOG ZNAČAJA (SPORAZUMI *DE MINIMIS*)

- **Slučaj Volk (1969):** „određeni sporazum ne potpada pod zabranu... ukoliko ne utiče na tržište na značajan način, uzimajući u obzir mali udeo koji ugovorne strane drže na relevantnom tržištu“
- **EK: Saopštenje o sporazumima malog značaja (1970, 2001, 2014)**

# RESTRIKTIVNI SPORAZUMI

## Ranija definicija sporazuma malog značaja (2001-2014)

➤ sporazumi između učenika na tržištu čiji ukupni tržišni udeo na relevantnom tržištu nije veći od:

1. 10% tržišnog udela, ukoliko je reč o sporazumu između učenika koji su stvarni ili potencijalni konkurenti (sporazumi između konkurenata)
2. 15% tržišnog udela, ukoliko je reč o sporazumu između učenika koji nisu su stvarni ili potencijalni konkurenti (sporazumi između nekonkurenata)
3. 10% tržišnog udela, ukoliko je teško odrediti da li je reč o reč o sporazumu između konkurenata ili nekonkurenata...

# RESTRIKTIVNI SPORAZUMI

## Ranija definicija sporazuma malog značaja (2001-2014)

- ne pravi se razlika između sporazuma čiji je predmet narušavanje konkurencije i sporazuma čije se dejstvo ogleda u narušavanju konkurencije
- ako su ispod praga: pretpostavljeni neznatni štetni uticaj na konkurenciju
- problemi: određivanje tržišnog udela (samovrednovanje) i rast tržišnog udela
- *hardcore restrictions* nisu zaštićeni (npr. horizontalni sporazumi kojima se utvrđuju cene)

# RESTRIKTIVNI SPORAZUMI

## Važeća definicija sporazuma malog značaja (2014)

- presuda u slučaju *Expedia* („sporazum... čiji predmet je narušavanje, sprečavanje ili ograničavanje konkurencije predstavlja, po svojoj prirodi i nezavisno od svog dejstva, značajno ograničavanje konkurencije na relevantnom tržištu“)
- Smernice – pobrojana ograničenja koja proizlaze iz predmeta
- rezimiraju dotadašnju praksu

# KONTROLA KONCENTRACIJA

- uobičajena pojava na tržištu – deo konkurencije i konkurentske borbe
- horizontalne, vertikalne i konglomeratske
- efekti koncentracija:
  1. **ekonomija obima** – umanjenje troškova po jedinici proizvoda
  2. **ekonomija opsega** – isti resursi za dobijanje različitih proizvoda
  3. **sinergijski efekat**

# KONTROLA KONCENTRACIJA

- negativni efekti na konkurenciju:
  1. **Unilateralni efekti** – jačanje jednog učesnika
  2. **Koordinativni efekti** – umanjuje broj učesnika
- pravo konkurencije po pravilu deluje nakon što se povreda dogodi (reaktivan karakter) – liči na kazneno pravo
- dva načina kontrole koncentracija:
  - *ex ante*
  - *ex post*

# KONTROLA KONCENTRACIJA

## ➤ EX POST kontrola

- ✓ prvo se sprovodi koncentracija, a onda se traži odobrenje
- ✓ teškoće

## ➤ EX ANTE kontrola

- ✓ preventivno dejstvo
- ✓ odlučivanje na osnovu procene onoga što će se verovatno desiti
- ✓ “gledanje u kristalnu kuglu”
- ✓ danas dominira

# KONTROLA KONCENTRACIJA

## POJAM KONCENTRACIJE

➤ **širok krug**

➤ **pojavni oblici:**

1. **SPAJANJA**
2. **STICANJE NEPOSREDNE ILI POSREDNE KONTROLE NAD DRUGIM UČESNIKOM**
3. **ZAJEDNIČKO ULAGANJE (osnivanje novog učesnika ili sticanje zajedničke kontrole nad postojećim učesnikom)**

# KONTROLA KONCENTRACIJA

---

## POJAM KONCENTRACIJE

### ➤ Izuzeci:

1. **privremeno sticanje od strane finansijskih institucija bez uticaja na poslovne odluke**
2. **kooperativno zajedničko ulaganje**
3. **sticanje od strane stečajnog ili likvidacionog upravnika**

# KONTROLA KONCENTRACIJA

---

## OBAVEZA PRIJAVLJIVANJA KONCENTRACIJE

- **teret prijave pada na učesnike koncentracije**
- **rok: 15 dana**
- **mogućnost da se odobrenje zatraži i pre (kada pokažu ozbiljnu nameru da stvore koncentraciju)**
- **Ko podnosi prijavu?**

# KONTROLA KONCENTRACIJA

## PRAGOVİ NOTIFIKACIJE

- **kontroli podležu samo neke koncentracije**
- **pokazatelji su objektivni**
- **po pravilu se oslanjaju na godišnje prihode**
- **EU (jedan test):**
  - 1) **da je ukupan prihod učesnika koncentracije ostvaren na celokupnom svetskom tržištu preko pet milijardi evra;**
  - 2) **da je ukupan prihod ostvaren na jedinstvenom tržištu EU svakog od barem dva učesnika koncentracije veći od 250 miliona evra;**
  - 3) **da ti učesnici ne ostvaruju više od dve trećine svog prihoda na tržištu EU u samo jednoj državi članici.**

# KONTROLA KONCENTRACIJA

## KRITERIJUMU ZA PROCENU KONCENTRACIJE

➤ **Da li predstavlja opasnost za slobodu konkurencije?**

➤ **testovi:**

1) **TEST ZNAČAJNOG UMANJENJA KONKURENCIJE**

❖ pravo SAD

2) **TEST DOMINACIJE**

❖ ranije EU

❖ dva kumulativna uslova: dominacija i značajno narušavanje konkurencije

3) **TEST ZNAČAJNOG OGRANIČAVANJA, NARUŠAVANJA ILI SPREČAVANJA DELOTVORNE KONKURENCIJE**

❖ Uredba o kontroli koncentracija (Merger regulation)

❖ polazi od efekata, a kao najznačajniji faktor izdvaja stvaranje ili jačanje dominantnog položaja

# KONTROLA KONCENTRACIJA

## POSTUPAK PRED EK

### ➤ **PRETHODNI POSTUPAK**

- ❖ mogućnost dobijanja dozvole ako ne postoji ozbiljna sumnja
- ❖ u slučaju postojanja ozbiljne sumnje otvara se postupak ispitivanja

### ➤ **POSTUPAK ISPITIVANJA**

- ❖ usaglašenost sa jedinstvenim tržištem EU
- ❖ donošenje odluke (dozvoljenost, uslovna dozvoljenost i zabrana)

# ДРЖАВНА ПОМОЋ

- проблеми са дефинисањем – динамичка појава
- не постоји на нивоу ЕУ

## Закон о контроли државне помоћи (2009):

Државна помоћ су расходи, умањени приходи или умањење имовине државе, односно општине, којом се нарушава или може нарушити слободна конкуренција на тржишту и која може утицати на трговину између Црне Горе и Европске Заједнице или државе чланице Централно-европског уговора о слободној трговини (ЦЕФТА), довођењем у повољнији тржишни положај одређених привредних субјеката, производа или услуга.

# ДРЖАВНА ПОМОЋ

## ЕЛЕМЕНТИ ПОЈМА

1. Предност (привилеговање) или корист
2. Државни извор
  - расход, умањени приходи или умањење имовине државе или општине
  - давалац државне помоћи
  - директно или преко других лица
  - два теста:
    - тест припадности
    - финансијски тест

# ДРЖАВНА ПОМОЋ

## 3. Селективност

- довођење у повољнији тржишни положај одређених привредних субјеката, производа или услуга

## 4. Нарушавање конкуренције

- нарушава или може нарушити слободна конкуренција на тржишту

## 5. Утиче на међудржавну трговину

# ДРЖАВНА ПОМОЋ

## Примери државне помоћи

1. субвенције (бесповратна средства)
2. субвенционисане каматне стопе
3. фискалне олакшице (умањење или ослобођење од плаћања пореза, царина или других фискалних дажбина)
4. гаранције државе
5. отпис дуга
6. одрицање од добити и/или дивиденде
7. продаја или коришћење имовине у јавној својини по цени испод тржишне...

# ДРЖАВНА ПОМОЋ

## Дозвољена државна помоћ

1. унапређење економског развоја ЦГ
2. отклањање озбиљног поремећаја у привреди
3. регионални развој
4. очување културног и историјског наслеђа
5. давања која имају социјални карактер
6. отклањање штете од природних непогода или ванредних околности
7. извршавање послова од јавног интереса који су поверени правним лицима